

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialueen lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi alkoholilain muuttamisesta (alkoholijuoman toimittaminen, etämyynti ja markkinointi)

Sosiaali- ja terveysministeriön lausuntopyyntö VN/1531/2024

Lausunto

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain muuttamisesta.

Keskeiset huomiot

1. Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue vastustaa hallituksen esitystä alkoholilain muuttamisesta. Alkoholin kotiintoimituksen mahdollistaminen voi kasvattaa alkoholin kulutusta, heikentää kansanterveyttä ja lisätä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarvetta ja kustannuksia.
2. Mahdolliset haitat kohdistuvat erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin väestöryhmiin, kuten lapsiperheisiin ja ikääntyneisiin, ja voivat lisätä terveyseroja.
3. Mikäli uudistus toteutetaan, tulee alkoholin kotiinkuljetukselle ja markkinoinnille asetettavia rajoituksia valvoa aktiivisesti ja uskottavasti.

Länsi-Uudenmaan hyvinvointialue vastustaa hallituksen esitystä alkoholilain muuttamisesta. Lakimuutos lisäisi alkoholin saatavuutta ja mahdollisesti kulutuksen kasvua, millä puolestaan olisi haitallisia vaikutuksia kansanterveyteen ja erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin väestöryhmiin. Hyvinvointialue on lausunut esityksen aiemmasta versiosta samansisältöisesti (VN/33074/2023).

Alkoholin saatavuuden lisääntyminen lisää tutkimustiedon perusteella (WHO Global Status Report on Alcohol and Health 2018) kulutusta ja haittoja. Mäkelä et al. (2011 Drug and Alcohol Review) perusteella Suomessa tapahtuneen alkoholilain muutoksen (2004) jälkeen, kun alkoholin verotusta kevennettiin ja matkustajatuonti helpottui, alkoholin kokonaiskulutus kasvoi nopeasti ja alkoholikuolleisuus nousi. Haitat jakautuivat epätasaisesti, ja eniten niistä kärsivät sosioekonomisesti heikoimmassa asemassa olevat.

Ulkomailta tapahtuva etämyynti ja kotiinkuljetus voi lisätä alkoholin saatavuutta merkittävästi. Lakimuutos toisi kuluttajalle enemmän valintamahdollisuuksia ja alkoholin myynnin kilpailu voisi lisääntyä. Kilpailun lisääntyminen voisi johtaa hintojen laskemiseen, jolla on tutkitusti alkoholin kulutusta lisäävä vaikutus.

Alkoholin saatavuuden lisääminen voi lisätä hyvinvointialueen palvelutarvetta

Alkoholin saatavuuden lisääminen ja kulutuksen kasvu näkyisivät todennäköisesti avosairaanhoidon ja mielenterveys- ja päihdepalvelujen sekä erikoissairaanhoidon kysynnän kasvuna. Alkoholin saatavuuden kasvulla on vaikutuksia kaikkiin ikäryhmiin

yksilön sosioekonomisesta asemasta riippumatta. Haitat kohdistuisivat erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin väestöryhmiin, kuten lapsiperheisiin ja ikääntyneisiin.

Lapset ja lapsiperheet

Alkoholin saatavuuden lisäämisellä olisi haitallisia seurauksia erityisesti lapsiperheiden tilanteisiin. Esityksessä arvioidaan, että noin 4 % suomalaisista lapsista asuu tällä hetkellä päihdeongelmia kokevan huoltajan kanssa. Esityksessä todetaan, että näillä lapsilla on 13–17-vuotiaana puolitoistakertainen riski mielenterveysongelmiin ja kaksinkertainen riski haitalliseen päihteiden käyttöön verrattuna lapsiin, joiden huoltajilla ei ole alkoholiongelmia. Alkoholin kotikulutuksen kasvu altistaa lapset turvattomuudelle, perheväkivallalle ja vanhemmuuden laiminlyönnelle, joiden inhimilliset ja taloudelliset seuraukset ovat mittavat.

Nuoret

Lakimuutos voi johtaa nuorten lisääntyvään alkoholinkäyttöön, mikäli ikärajojen kiertäminen verkkokaupassa osoittautuu mahdolliseksi. Verrattuna ns. kivijalkakauppaan, verkossa tapahtuva alkoholin ostaminen haastaa ikärajojen valvontaa. Verkkokaupassa ja kotiinkuljetuksessa valvonta perustuu yleensä asiakkaan henkilöllisyyden todentamiseen ennen ostoa tai toimitusta, mutta tämä käytäntö ei aina ole yhtä varma tai yhtenäinen.

Ikääntyneet

Alkoholin saatavuuden lisääntyminen voi johtaa ikääntyneiden juomisen lisääntymiseen. Suomessa 65 vuotta täyttäneiden, riskitasolla alkoholia käyttävien määrä on lisääntynyt vuodesta 2014 vuoteen 2020 yli 130 000 henkilöllä, ja kaikkiaan riskitasolla alkoholia käyttäviä on miehistä lähes puolet ja naisista viidennes, kun riskitason rajana on neljä pistettä AUDIT-C-kyselyssä (Sotkanet.fi, Tilasto- ja indikaattoripankki. Helsinki: THL 2023). Alkoholinkäytön haittavaikutukset voivat entisestään kasvattaa ikääntyneen väestön palvelutarvetta tilanteessa, jossa väestö ikääntyy koko maassa nopeasti.

Työikäiset

Juomisen riskikäytön lisääntyminen lisää terveyteen liittyvien haittojen lisääntymistä muun muassa tapaturmariskin kasvaessa ja liitännäissairauksien, kuten mielenterveysongelmien pahenemista. Alkoholin käytön kasvu voi myös lisätä lähisuhdeväkivallan uhkaa.

Kotiinkuljetuksen rajoituksia valvottava aktiivisesti

Hyvinvointialue korostaa alkoholin etämyynnin ja kotiintoimituksen sekä näihin liittyvän markkinoinnin valvonnan tärkeyttä.

Hyvinvointialue on aiemmassa lausunnossaan (VN/33074/2023) nostanut esiin huolen siitä, että tilauksen toimittajalla on heikot mahdollisuudet valvoa kotiinkuljetuksen luovutustilanteessa vastaanottajan ikää, keitä muita on paikalla, tilassa olevien päihtymystilaa ja sitä, aiheuttaako alkoholin tilaaminen mahdollisesti muita häiriötä. Esityksessä mainitaan kotiintoimitusten asianmukaisuuden valvonnasta muun muassa viranomaisten toteuttamilla koeostoilla.

Hyvinvointialue esittää, että alkoholin etämyynnin yhteydessä edellytettäisiin vahvaa sähköistä tunnistautumista ikärajavälvonnan tehostamiseksi. Alkuperäisessä hallituksen esityksessä ollut vaatimus vahvasta sähköisestä tunnistautumisesta on jätetty eduskunnan talousvaliokunnan lausunnon (TaVL 28/2024 vp) perusteella pois nykyisestä esityksestä. Talousvaliokunta katsoi lausunnossaan, että tehokkaan ikärajavälvonnan varmistamiseksi riittäisi iän tarkistaminen juoman toimituksen yhteydessä, ja että sähköisen tunnistautumisen vaatimus karsisi pieniä toimijoita markkinoilta.

Hyvinvointialue näkee positiivisena muutoksen kotimaan vähittäismyynnin toimitusten rajoittamisesta mietoihin alkoholijuomiin. Aikaisemmasta esityksestä poiketen kotimaan vähittäismyynnistä saisi toimittaa enintään 8-prosenttisia käymisteitse valmistettuja ja enintään 5,5-prosenttisia muulla tavoin valmistettuja alkoholijuomia. Tätä vahvempia juomia voisi kotimaasta toimittaa vain Alkosta, mutta samalla näiden juomien toimitus ulkomailta sallittaisiin. On epäselvää, minkälaisia mahdollisuuksia kuluttajalla olisi jatkossa tosiasiallisesti vahvojen alkoholijuomien kotiin tilaamiseen.

Hyvinvointialue näkee positiivisena esitykseen sisältyvät alkoholin markkinoinnin rajoitukset. Esityksessä mahdollistetaan ulkomaisten toimijoiden verkkomarkkinointi Suomessa, mutta rajoitetaan alkoholin vaikuttajamarkkinointia ja markkinointia suoratoistopalveluissa sekä muutetaan alkoholijuomien markkinoinnin aikarajoitusta televisiossa ja radiossa.